

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

29 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

SSN Maciej Kowalski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 29 maja 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej E. N. i D. N.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 21 grudnia 2020 r., VI ACa 116/19,

w sprawie z powództwa E. N. i D. N.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w zakresie dotyczącym punktów II i III zaskarżonego wyroku;**
- 2. oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie;**
- 3. zasądza od E. N. i D. N. na rzecz Banku spółki akcyjnej w W. po 2700 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

Marcin Łochowski

Maciej Kowalski

Pozwem z 5 maja 2017 r. skierowanym przeciwko pozwanemu Bankowi S.A. w W., powodowie E. N. i D. N. wniesli o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci bankowego tytułu egzekucyjnego BTE nr [...] wystawionego 20 grudnia 2000 r. przez pozwanego, a zaopatrzonego w klauzulę wykonalności przez Sąd Rejonowy w Sandomierzu postanowieniem z 14 listopada 2011 r. co do kwoty 1 600 000 zł. W toku postępowania powodowie doprecyzowali, że domagają się pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w punktach 2-5 tytułu. W pozostałym zakresie cofnęli powództwo wraz ze zrzeczeniem się roszczenia.

Wyrokiem z 22 listopada 2018 r. Sąd Okręgowy w Warszawie pozbawił wykonalności bankowy tytuł egzekucyjny w części oznaczonej jako pkt 2 w zakresie kwoty 51,99 zł (pkt 1 a), w części oznaczonej jako pkt 4 tytułu obejmującej dopłaty Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (dalej: „ARiMR”) w kwocie 195 027, 21 zł (pkt 1 b), w części oznaczonej jako pkt 3 tytułu obejmującej odsetki ustawowe od dopłat ARiMR w kwocie 154 765,39 zł (pkt 1 c), w części oznaczonej jako pkt 5 tytułu w zakresie obejmującym odsetki ustawowe od kwoty 195 079,20 zł (pkt 1 d), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2), umarzył powództwo w zakresie objętym cofnięciem pozwu (pkt 3) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania i wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu (pkt 4-8).

Wyrokiem z 21 grudnia 2020 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie, po rozpoznaniu apelacji pozwanego, zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1b-1d w ten sposób, że powództwo oddalił (pkt I), uchylił zaskarżony wyrok w punkcie 7 (pkt II), oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania i wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu (pkt I, III - IV).

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, zgodnie z którymi powodowie E. N. i D. N. zawarli 1 sierpnia 1996 r. z poprzednikiem prawnym pozwanego Bankiem S.A. w L. umowę o kredyt na urządzenie gospodarstwa rolnego przez osoby, które nie przekroczyły 40. roku życia w wysokości 380 700 zł z terminem spłaty do 30 grudnia 2010 r. Celem kredytu było sfinansowania zakupu gruntów rolnych o pow. 6,38 ha i maszyn rolniczych. Koszt inwestycji ustalono na 475 920 zł. Umowa kredytu została zabezpieczona

wystawionym przez powodów wekslem *in blanco*. Kredytobiorcy zobowiązali się do uruchomienia przedsięwzięcia zgodnie z jego planem, prowadzenia gospodarstwa rolnego w tym kontynuowania produkcji upraw rolnych, warzywnictwa i ogrodnictwa w okresie kredytowania, terminowej spłaty kredytu i odsetek oraz prowadzenia rachunkowości rolnej do końca okresu kredytowania. Zgodnie z umową kredytobiorcom przysługiwały dopłaty ze środków ARiMR na spłatę części należnego bankowi oprocentowania, które podlegały zwrotowi wraz z odsetkami ustawowymi w razie niespełnienia przez kredytobiorców powyżej wskazanych zobowiązań. Kredyt był oprocentowany według stawki zmiennej nie przekraczającej 1,3 stopy redyskonta weksli Narodowego Banku Polskiego w stosunku rocznym.

Pozwany bank w związku z nieuregulowaniem przez powodów zobowiązań wynikających z umowy o kredyt, wystawił przeciwko nim 20 grudnia 2000 r. bankowy tytuł egzekucyjny BTE nr [...] obejmujący: należność główną 353 457,00 zł wymagalną na dzień 13 października 2000 r.; odsetki umowne 138 437,12 zł wymagalne w wysokości 31,50 % rocznie za okres od 30 grudnia 1998 r. do 20 grudnia 2000 r. od kwoty 353 457,00 zł; dopłaty ARiMR 195 027,21 zł; odsetki ustawowe od dopłat ARiMR 154 765,39 zł; odsetki ustawowe naliczane od 686 921,33 zł od dnia wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego, tj. od 20 grudnia 2000 r. do dnia zapłaty. Wystawiony przez pozwanego bankowy tytuł egzekucyjny został opatrzony w klauzulę wykonalności przez Sąd Rejonowy w Sandomierzu postanowieniem z 14 listopada 2011 r.

Umową z 3 kwietnia 1996 r., zawartą między ARiMR a poprzednikiem prawnym pozwanego – Bankiem S.A. w L., uregulowano zasady, warunki i tryb przekazywania dopłat ze środków ARiMR do oprocentowania kredytów udzielanych ze środków własnych banku na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie przekroczyły 40. roku życia. Umowa została zawarta na zasadach określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1996 r. w sprawie szczegółowych kierunków działań ARiMR oraz sposobów ich realizacji (dalej: „rozporządzenie z 30 stycznia 1996 r.”).

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Apelacyjny uznał, że powództwo należy oddalić również w zakresie dopłat, udzielonych pozwanemu do kredytu przez ARiMR na podstawie umowy z 3 kwietnia 1996 r. Z umowy wynika, że ARiMR przekazywała dopłaty na rachunek pozwanego banku i nie przekazywała ich na rachunki indywidualnych kredytobiorców. Powodowie korzystali z tych dopłat jedynie pośrednio, przez zmniejszenie oprocentowania kredytu. Zgodnie z § 12 ust. 1 tej umowy pozwany wykonywał uprawnienia i obowiązki wynikające z umowy samodzielnie i przez oddziały. Natomiast z jej § 11 ust. 8 wynikało, że to bank powinien podejmować działania windykacyjne względem kredytobiorców. Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał za błędne stanowisko Sądu pierwszej instancji, że pozwany nie ma uprawnień wierzyciela w stosunku do powodów w zakresie dopłat. Sąd ten nie uwzględnił bowiem, że środki w momencie przekazania pozostawały zgodnie z umową między bankiem i ARiMR w wyłącznej dyspozycji pozwanego banku i wszelkie jego rozporządzenia tymi środkami na rzecz powodów odbywały się według zasad określonych w umowie kredytowej zawartej między bankiem a powodami.

Sąd Apelacyjny wskazał również, że z § 3 ust. 2 umowy kredytu wynika, że kredytobiorcy przysługuje dopłata ze środków ARiMR na spłatę należnego bankowi oprocentowania na zasadach określonych w rozporządzeniu z 30 stycznia 1996 r. Tymczasem z jego § 8 pkt 8 wynika, że warunki zwrotu ARiMR dopłat powinna określać umowa zawarta z bankiem. Oznacza to, że kluczowa jest wykładnia umowy z 3 kwietnia 1996 r. zawartej między ARiMR i poprzednikiem prawnym pozwanego. Kierując się wskazaniem wynikającym z art. 65 k.c. Sąd Apelacyjny uznał, że windykacja dopłat została powierzona pozwanemu na podstawie § 11 ust. 8 umowy. Powyższe doprowadziło go do wniosku, że pozwany bank jako dysponent wypłacanej przez ARiMR dopłaty miał prawo domagać się ich zwrotu od powodów, korzystając z przysługującego mu prawa do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego. Posiadał zatem legitymację do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego obejmującego całe zadłużenie z tytułu kredytu, w tym całego oprocentowania, z uwzględnieniem dopłat. Wyodrębnienie w treści bankowego tytułu egzekucyjnego dopłat wynikało z tego,

że oprocentowanie środków otrzymanych jako dopłaty odbywało się według innych zasad, niż oprocentowanie kapitału kredytu.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie skargę kasacyjną wywiedli powodowie, zaskarżając go w całości. W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 96 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr.bank”) w brzmieniu obowiązującym do 27 listopada 2015 r.

Pozwany złożył odpowiedź na skargę kasacyjną, w której wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy wskazać, że skargą kasacyjną powodów zostały objęte punkty II. i III. zaskarżonego wyroku, w którym Sąd Apelacyjny orzekł o uchyleniu punktu 7. wyroku Sądu pierwszej instancji, jak też przyznał wynagrodzenie pełnomocnikowi powodów tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Nie są to rozstrzygnięcia niekorzystne dla powodów wnoszących skargę kasacyjną, co czyni skargę w tym zakresie niedopuszczalną ze względu na brak pokrzywdzenia (*gravamen*). Oznacza to, że w tej części skarga kasacyjna powodów jako niedopuszczalna podlegała odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN – zasadę prawną z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108).

Następnie należy wskazać, że sprawa dotyczy pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego, jakim jest bankowy tytuł egzekucyjny wystawiony 20 grudnia 2000 r., zaopatrzony następnie w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego w Sandomierzu z 14 listopada 2001 r. Stanowiący podstawę prawną dla wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego i nadania mu klauzuli wykonalności art. 96 i art. 97 pr.bank. został uchylony na podstawie art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 25 września 2015 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw. Jednak zgodnie z art. 11 ust. 3 tej ustawy, bankowy tytuł egzekucyjny, któremu nadano klauzulę wykonalności na podstawie przepisów dotychczasowych, zachowuje moc tytułu wykonawczego także po dniu wejścia w życie ustawy z dnia 25 września 2015 r. W wyroku Trybunału Konstytucyjnego

z 14 kwietnia 2015 r., P 45/12 (OTK 2015, nr 4A, poz. 46), stwierdzono wprowadzie niezgodność art. 96 ust. 1 i art. 97 ust. 1 pr.bank. z art. 32 ust. 1 Konstytucji, jednak Trybunał Konstytucyjny wskazał, że wyrok ten nie wywołuje skutku retrospektywnego. W konsekwencji należy uznać, że uchylenie przepisów przewidujących wystawianie przez banki tytułów egzekucyjnych nie spowodowało, że dotychczasowe tytuły wykonawcze utraciły moc.

W skardze kasacyjnej podniesiono zarzut naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 96 ust. 1 pr.bank. w brzmieniu obowiązującym do 27 listopada 2015 r. przez przyjęcie, że pozwanemu przysługiwało uprawnienie do ściągnięcia należności wynikających z dopłat do kredytu udzielonych przez ARiMR, mimo że dopłaty nie wynikają z czynności bankowej oraz są wierzytelnością podmiotu innego niż bank, nieposiadającego uprawnienia do wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych. Zarzut ten koresponduje z przyjmowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowiskiem, że uprawnienie do wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych stanowiło przywilej „kwalifikowany i wyjątkowy”, gdyż umożliwiało realizację roszczeń cywilnoprawnych bez konieczności ich dochodzenia w sądowym postępowaniu rozpoznawczym. Z tego względu z art. 96 ust. 1 i art. 97 ust. 1 pr.bank. (we wcześniejszym brzmieniu) wynikały ścisłe ramy prawne dopuszczalności posłużenia się przez bank bankowym tytułem egzekucyjnym w celu dochodzenia wierzytelności. Dlatego przyjmowano, że na podstawie wystawionego bankowego tytułu egzekucyjnego, zaopatrzonego w sądową klauzulę wykonalności, może być prowadzona jedynie egzekucja wierzytelności bankowej i tylko na rzecz banku, a nie na rzecz innej osoby (zob. wyrok SN z 21 września 2005 r., V CK 152/05; postanowienie SN z 4 marca 2009 r., IV CSK 422/08, OSNC-ZD 2010, nr 2, nr 36). Nie kwestionując tego stanowiska należy podkreślić, że nie ma ono zastosowania w sprawie ze skargi kasacyjnej powodów, jako że Sąd Apelacyjny prawidłowo ustalił, że kwestionowany bankowy tytuł egzekucyjny obejmował wyłącznie roszczenia pozwanego wynikające z umowy kredytu z 1 sierpnia 1996 r.

Poczynając od uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95 (OSNC 1995, nr 12, poz. 168) w orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się tzw. kombinowaną metodę wykładni umów. Ta metoda wykładni przyznaje pierwszeństwo – w wypadku oświadczeń woli

składanych innej osobie – temu znaczeniu oświadczenia woli, które rzeczywiście nadały mu obie strony w chwili jego złożenia (subiektywny wzorzec wykładni). Podstawą tego pierwszeństwa jest zawarty w art. 65 § 2 k.c. nakaz badania raczej, jaki był zgodny zamiar stron umowy, aniżeli opierania się na dosłownym brzmieniu umowy. Dopiero jeśli nie da się ustalić znaczenia postanowienia nadanego wspólnie przez strony, jego sens ustala się na podstawie przypisania normatywnego. Mając powyższe na uwadze należy uznać za trafne stanowisko Sądu *meriti*, że pozwany bank posiadał legitymację do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego obejmującego całe zadłużenie z tytułu kredytu, w tym w części dotyczącej całego oprocentowania, z uwzględnieniem dopłat.

Artykuł 11 ust. 3 ustawy z dnia 25 września 2015 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, zgodnie z którą bankowy tytuł egzekucyjny, któremu nadano klauzulę wykonalności na podstawie przepisów dotychczasowych, zachowuje moc tytułu wykonawczego także po dniu wejścia w życie tej ustawy dotyczy jedynie prowadzenia egzekucji wierzytelności bankowych i na rzecz banku. Dla ustalenia czy wierzytelność obejmująca dopłaty do kredytu bankowego ze środków ARiMR na spłatę części należnego bankowi oprocentowania jest wierzytelnością banku czy wierzytelnością Agencji decydujące znaczenie mają postanowienia umowy o kredyt łączącej bank i kredytobiorcę.

Sąd Apelacyjny trafnie zwrócił uwagę, że z zawartej przez strony umowy kredytu z 1 sierpnia 1996 r. wynika złożony charakter roszczeń pozwanego w zakresie, w jakim dotyczą zwrotu przez kredytobiorców dopłat do kredytu i zwrotu kapitału kredytu. Wynika to jednak z odmiennego oprocentowania środków otrzymanych jako dopłaty i kapitału kredytu. Wierzytelność pozwanego z umowy kredytu z 1 sierpnia 1996 r. składa się z dwóch części, co jednak nie oznacza, że pozwany nie jest uprawniony do żądania którejkolwiek z nich.

Przede wszystkim kredytodawcą, a więc podmiotem uprawnionym do roszczenia o zwrot kwoty kredytu wraz z opłatami i odsetkami, był wyłącznie poprzednik prawny pozwanego (§ 1 umowy). Z § 3 ust. 1 pkt 3 umowy wynika jednolity obowiązek kredytobiorców do spłaty kredytu i odsetek. W § 3 ust. 3 umowy wskazano wprawdzie na obowiązek zwrotu dopłat, jednak nie wskazano,

aby ten zwrot następował w szczególnym trybie na rzecz podmiotu trzeciego, jakim była ARiMR. Z § 6 umowy wynika, że spłata kredytu jak i odsetek następowała wyłącznie na rzecz pozwanego banku a z § 7 umowy, że to pozwany bank jest uprawniony do żądania odsetek od zadłużenia przeterminowanego jak też do wystawienia tytułu egzekucyjnego. Kluczowe znaczenie ma § 5 ust. 3 umowy, z którego wynika wprost, że dopłaty będą realizowane w postaci obniżenia oprocentowania kredytu o wysokość dopłat, co potwierdza – akcentowany przez Sąd Apelacyjny – jedynie pośredni tryb przyznawania dopłat na rzecz kredytobiorców. Z tytułu dopłat nie powstała żadna relacja prawna między kredytobiorcami a ARiMR. Potwierdza to również § 9 umowy, zgodnie z którym zabezpieczenia przewidziane w tym postanowieniu umownym, przysługujące kredytobiorcy, obejmują również zwrot dopłat.

Sąd Apelacyjny zasadnie nawiązał również do treści umowy zawartej przez pozwanego z ARiMR z 3 kwietnia 1996 r., zgodnie z którą ARiMR przekazywała dopłaty na rachunek pozwanego banku, nie przekazywała ich natomiast na rachunki indywidualnych kredytobiorców. Powodowie korzystali z tych dopłat jedynie pośrednio, przez zmniejszenie oprocentowania kredytu. Zgodnie z § 12 ust. 1 tej umowy pozwany wykonywał uprawnienia i obowiązki wynikające z umowy samodzielnie i przez oddziały. Natomiast z § 11 ust. 8 umowy wynikało, że to bank powinien podejmować działania windykacyjne względem kredytobiorców.

Mając na względzie zarówno ocenę prawną dokonaną przez Sąd drugiej instancji, jak też treść umowy kredytu z 1 sierpnia 1996 r., nie budzi wątpliwości, że roszczenie o zwrot dopłat udzielonych kredytobiorcom stanowi część roszczeń pozwanego banku wynikających z umowy kredytu z 1 sierpnia 1996 r. i tym samym przysługuje ono bankowi. Roszczenie to pozostaje bowiem funkcjonalnie związane z podstawowymi obowiązkami kredytobiorców sformułowanymi w umowie kredytu. W konsekwencji może ono być dochodzone na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra

Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

Marcin Łochowski

Maciej Kowalski

[SOP]

[ał]